Голові спеціалізованої вченої ради ДФ 36.053.029
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка
доктору педагогічних наук, професору
ПАНТЮК Тетяні Ігорівні

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора,
декана філософського факультету Львівського національного
університету Імені Івана Франка
КВАС Олена Валеріївни
на дисертаційну роботу **ШИПКИ Марії Ігорівни**
на тему «Просвітницька діяльність та педагогічні ідеї Любомира
Гузара (1933 – 2017 рр.)»
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки.

Вітчизняна історико-педагогічна наука в умовах розвитку сучасності переживає складний, але успішний процес переосмислення та ініціалізації наукових парадигм через пошук нових теоретико-методологічних орієнтирів. Ця тенденція супроводжується одночасним посиленням наукового дискурсу та різноманіттям ідей. Науково-педагогічна рефлексія, аналіз минулих досягнень з систематичним переглядом накопиченого досвіду покликані переосмислити механізми розвитку освіти та спроєктувати нові її напрями.

Звернення до громацько-просвітницьких традицій та духовно-моральної спадщини є авторететним напрямом досліджень. Адже, як зазначає дисертантка важливим аспектом сучасної педагогіки є вплив моральних авторитетів, які слугують прикладом для наслідування, джерелом натхнення та орієнтиром для

педагогічних інновацій. Це дає нам можливість стверджувати, що рецензована дисертаційна робота є актуальною, має значне теоретичне та практичне значення для розвитку сучасної української освіти та педагогічної думки.

Від так актуальність представленої на розгляд дисертація Шипки Марії Ігорівни на тему «Просвітницька діяльність та педагогічні ідеї Любомира Гузара (1933 – 2017 рр.)» не викликає сумніву. Тема дисертаційного дослідження є важливою, а його результати збагачують та конкретизують зміст української освіти та педагогічної науки.

Дисертаційна робота виконана в межах науково-дослідницької тематики роботи кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Ця тема ввійшла до плану науково-дослідницької роботи університету і була частиною комплексних наукових проблем «Українська освіта у контексті європейських інтеграційних процесів» (державний реєстраційний номер 0117U005400) та «Тенденції розвитку освіти в кризових умовах: історія, теорія і практика» (державний реєстраційний номер 0123U100619).

Тема дисертаційного дослідження була затверджена Вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, що відображено в протоколі № 11 від 31 жовтня 2019 року, у Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 2 від 31 березня 2020 року), уточнена Вченою радою університету (протокол № 7 від 21 травня 2020 року).

Результати дослідження упроваджено в освітній процес Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 1670 від 26.09.2024 р.), Українського католицького університету (довідка № 9 від 02.10.2024 р.), Катехитично-педагогічного інституту УКУ (довідка № 20 від 10.09.2024 р.).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

Рецензоване дослідження становить реальний внесок у розвиток української педагогічної теорії та практики.

У процесі дослідження дослідницею *уперше* комплексно *проаналізовано* педагогічні погляди Любомира Гузара у галузі теорії і методики виховання, історії педагогіки, філософії освіти (ідеї щодо сенсу людського життя, гідності людини як абсолютної цінності, виховного ідеалу, вагомості духовно-морального, національно-патріотичного, громадянського тощо виховання, ролі виховних інституцій (головно сім'ї, Церкви, закладів освіти) у становленні особистості тощо); *здійснено* періодизацію життєвого шляху та діяльності діяча, що охопила шість етапів: 1933–1958 рр. — період становлення у колі сім'ї, здобуття освіти, становлення світогляду і моральних переконань; 1958–1973 рр. — священниче служіння та інтелектуально-богословське самовдосконалення, пов'язані з виконанням душпастирських обов'язків та педагогічних функцій; 1973–1993 рр. — чернече служіння в Італії; 1993–2001 рр. — розбудова чернечого життя та вищих духовних освітніх інституцій в Україні; 2001–2011 рр. — керівництво УГКЦ, активна суспільно-громадська та просвітницька діяльність, пов'язані із розвитком освітніх ініціатив, активною міжконфесійною діяльністю, посиленням загальноукраїнської місії Церкви тощо; 2011–2017 рр. — продовження активної громадської діяльності на емеритурі; *визначено* історичні та соціокультурні чинники формування світоглядного ядра і педагогічних поглядів Любомира Гузара (родинне середовище, освітні інституції, професійна діяльність, соціальне оточення, політичні, культурні та соціальні зміни, що відбувалися в Україні та світі), *проаналізовано* його роль у політичних та культурно-освітніх процесах, що відбувалися в Україні та за її межами в означений період, зокрема у відновленні національної незалежності, збереженні християнських цінностей, плеканні національних та громадянських цінностей тощо; *охарактеризовано* напрями просвітницької діяльності діяча (релігійно-просвітницький, суспільно-політичний, соціальний, освітній); *здійснено* актуалізацію педагогічних ідей Любомира Гузара у сучасній педагогічній теорії та практиці;

– *доповнено* педагогічну теорію уявлення про зміст та інструментарій духовно-морального та національно-патріотичного виховання особистості;

– *подальшого розвитку* набули ідеї щодо співпраці Церкви та інших виховних інституцій у процесі становлення моральної особистості та дієвого патріота Батьківщини;

– до наукового обігу *введено* маловідомі джерела: статті, інтерв'ю, світлини, що поглиблюють знання про педагогічні погляди діяча та його біографічні дані.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків сформульованих у дисертації.

Аналіз дисертаційного дослідження та опублікованих матеріалів Шипки Марії Ігорівни засвідчує наявність цілісного підходу до висвітлення наукової проблеми. Доцільним і аргументованим є чітко окреслений методологічний апарат, використаний здобувачкою.

Зміст дисертації та опублікованих наукових праць Шипки Марії Ігорівни дають підстави для висновку про наукову достовірність викладених авторкою результатів, які забезпечені методологічною обґрунтованістю його вихідних позицій, застосуванням комплексу методів, які є адекватними предмету, меті й завданням дослідження. Окрім цього, основні науково-теоретичні положення та результати дослідження представлено на науково-практичних конференціях, які увиразнено географічною складовою.

Нові факти, педагогічні ідеї, наукові теоретико-практичні положення й висновки роботи повно висвітлено в публікаціях авторки. Заслуговує на увагу джерельна база дослідження – 282 найменування та інформативно представлені додатки. Це сприяло дисертантці відтворити цілісну картину просвітницької діяльність та формуванню педагогічних ідеї Любомира Гузара відповідно до зазначених хронологічних меж.

Новизна і вірогідність тексту дисертації підтверджуються обґрунтованими результатами, здійсненого дисертанткою дослідження. Основний текст дисертації представлено у вступі, двох розділах та висновках. Змістове наповнення та поставлені завдання цілком відповідають чинним вимогам до підготовки дисертації. Дослідження виконане на високому

науковому рівні, заслуговує на увагу якісне оформлення та автентичність представлених інформаційних матеріалів.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Не викликає сумніву практичне значення отриманих результатів дослідження, яке полягає в розробці та впроваджені в освітній процес розроблених у співавторстві методичних матеріалів, що використовуються у процесі організації діяльності літніх християнських таборів. Наукові положення та дисертаційні висновки використовуються у змісті лекційних курсів для студентів Українського католицького університету, зокрема таких як: «Педагогіка», «Педагогіка вищої школи», «Християнська педагогіка», «Катехитика», «Методика і дидактика катехитики», «Інтерактивні методи в катехизації» тощо. На основі матеріалів дисертаційного дослідження розроблено програму з духовно-морального виховання для підлітків «Бути людиною».

Отримані результати можуть бути використані у процесі розробки катехитичних занять; при підготовці підручників та посібників з історії педагогіки, релігієзнавства, християнської педагогіки, загальної педагогіки, вітчизняної історії, історії християнства; у процесі викладання спецкурсів чи обов'язкових курсів для студентів закладів вищої освіти та курсів підвищення кваліфікації освітян, здебільшого катехитів та вчителів християнської етики.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, 7 додатків.

У вступі чітко обґрунтовано актуальність теми дослідження, стан її вивчення, зв'язок дослідження з науковими програмами, темами, планами, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, хронологічні межі дослідження, теоретико-методологічну основу дослідження, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їх апробацію та впровадження, особистий внесок здобувача, структуру й обсяг дисертаційного дослідження (с.14–22 дис.). Аналіз виконаних завдань доводить, що дисертантці вдалося всебічно розглянути теоретико-методологічні та практичні засади досліджуваної проблеми.

У першому розділі дисертації «Творча спадщина Любомира Гузара як наукова проблема» розглянуто цінність творчої спадщини Блаженнішого Любомира Гузара, проаналізовано стан її вивчення в сучасній педагогічній науці.

Авторкою дисертаційної роботи зроблено висновки, що формування педагогічних ідей та поглядів Любомира Гузара було тісно пов'язане з середовищем його сім'ї та родини, освітою та професійним шляхом. Соціокультурний контекст, у якому він зростав і працював, також мав значний вплив на його педагогічні погляди та ідеї, що відобразилися у його освітніх та суспільних ініціативах. Дисертанткою виокремлено періодизацію завдяки аналізу життя і діяльності Любомира Гузара, яка охопила шість періодів.

Важливим є те, саме вивчення спогадів осіб, які знали Блаженнішого Любомира Гузара особисто, та думок науковців, культурних діячів, а також інтелігенції дало змогу створити багатогранний портрет, висвітлити його вагомий внесок у духовне і культурне життя України. Комплексний аналіз та дослідження джерельної бази стали основою глибшого розуміння спадщини Любомира Гузара та її значення для сучасного українського суспільства.

У другому розділі роботи «Християнсько-гуманічстичні основи виховання у творсій спадщині Любомира Гузара» проаналізовано засади педагогічних ідей Любомира Гузара, зокрема, стійкі морально-етичні погляди на формування особистості, що базуються на християнських цінностях, морально-етичних основах – любов, відповідальність, чесність та повага до кожної людини. Розкрито особливості християнсько-гуманістичних поглядів Любомира Гузара на виховання, зокрема комплексний підхід до становлення та розвитку особистості, що охоплює не тільки інтелектуальне, але й моральне, емоційне та духовне зростання. Це підкреслює його вагомий внесок у розвиток української педагогічної думки, а зокрема його вплив на формування ціннісних орієнтирів сучасної молоді.

Чільне місце у дисертаційному дослідженні присвячено аналізу виховного ідеалу Блаженнішого Любомира Гузара. Судження «бути Людиною» вказує на непорушність гідності людської особи. Любомир Гузар вважав, що кожна людина має унікальну цінність і власне призначення в суспільстві. Такий

виховний ідеал слугує основою для формування особистості, здатної вибудовувати своє життя на морально-етичних засадах, а також принципах взаємоповаги, милосердя, любові до ближнього тощо.

У висновках комплексно представлено результати виконаного дослідження. Це дає змогу констатувати, що поставлена мета дослідження досягнута, дослідницькі завдання виконано. Аналіз дисертації свідчить про актуальність обраної теми, високий теоретичний рівень дисертації Шипки М.І.

Одержані дисертанткою результати достатньо переконливо представлено в поточних та **загальних висновках**. Виклад матеріалу в пропонованому дослідженні послідовний, має науковий характер і прикладне значення.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Основні результати дослідження представлено у Основні результати дослідження відображено в 12 публікаціях, з них: 3 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному науковому виданні, 3 – у збірниках тез доповідей на наукових конференціях (1 – у співавторстві), 5 навчально-методичних посібників (у співавторстві). Апробація результатів дослідження здійснювалась у процесі оприлюднення її результатів на засіданнях та звітних конференціях кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (2020 р., 2021 р, 2022 р., 2023 р.).

Результати дослідження здійснювалися у доповідях і повідомленнях на заходах, що організовувалися в Українському католицькому університеті (відкрита дискусія «Діалог поколінь: живий досвід свідчення віри» (13 вересня 2022 р.), онлайн-вебінар «Війна в Україні: наслідки для екуменізму», організований у партнерстві з Вищим Інститутом екуменічних студій Католицького Інституту в Парижі, Інститутом Християн Сходу та Католицьким Інститутом в Парижі (14 вересня 2022 р.), міжнародна панель 15-го Екуменічного соціального тижня «Мандрівна ідентичність: осмислення сенсів та цінностей» (3 жовтня 2022 р.).

Основні положення та висновки дисертаційної роботи доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях: *міжнародних:* «Лабіринти реальності» (м. Монреаль–Сєвєродонецьк, 14–15 лютого 2020 р.); *всеукраїнських:* «Завдання педагогічної науки на сучасному етапі розвитку освіти» (м. Полтава, 18–19 червня 2021 р.), «Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи» (м. Житомир, 23–24 березня 2023 р.) «Сучасна українська освіта: виклики, стратегії, технології» (м. Дрогобич, 21–22 березня 2024 р.).

Відповідність змісту анотації основним положенням дисертації. Дотримання академічної доброчесності

За своїм змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертація та анотація відповідають чинним правилам і вимогам. Основні положення анотації та дисертації – ідентичні. Порушення академічної доброчесності у дисертації не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Шипки Марії Ігорівни, звернемо увагу на окремі недоліки, висловимо зауваження та побажання:

1. Позитивно оцінюючи напрацювання авторки щодо теоретичних засад дослідження, на наш погляд, варто було б доповнити теоретико-методологічну основу роботи, зокрема, в структурі дослідження вітчизняних учених з проблем навчання і виховання працями професора Невмержицької О.В. адже методологія дослідження тяжіє до аксіологічного підходу.

2. У першому розділі здійснено ґрунтовний аналіз дослідження проблеми, проаналізовано значну кількість праць вітчизняних вчених, що дало підстави для обґрунтування теоретичних засад дослідження. Разом з тим, у роботі не представлено праць зарубіжних науковців, що звісно, може стати предметом наступних досліджень не применшуючи при цьому наукової цінності та значущості представлених результатів дослідження.

3. Вважаємо, що цікавим і перспективним напрямом розширення предметного поля дослідження, обраного дисертанткою, було б вивчення гомілетичної творчості, зокрема, її виховного наповнення як одного з важливих напрямів професійної активності Любомира Гузара.

Висловлені зауваження певною мірою мають дискусійний характер і не зменшують загальної позитивної оцінки виконаної роботи.

Загальний висновок

Проведений аналіз дисертаційної роботи, анотацій та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Шипки Марії Ігорівни на тему «Просвітницька діяльність та педагогічні ідеї Любомира Гузара (1933 – 2017 рр.)» є самостійним, завершеним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки і практики. Вважаємо, що дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН Україна № 40 від 12.01.2017р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. №341 та від 19.05.2023 р. №502), а її авторка ШИПКА Марія Ігорівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 011Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
декан філософського факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка — Олена КВАС

Підпис **Квас О.В. підтверджую**

Вчений секретар **доц. Грабовецька О.С.**